Renata Maciejewska

Tradycja jako przedmiot przekazu międzygeneracyjnego w dawnych społecznościach wiejskich

Streszczenie: Rozumienie pojęcia „tradycja” przysparza wielu trudności, gdyż w polskiej literaturze socjologicznej, etnograficznej czy antropologicznej rzadko spotyka się wyraźne określenie definicyjne, w jakim pojęcie to jest stosowane. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest fakt, iż pojęcie tradycji nie posiada zbyt wielkiej mocy eksploracyjnej. Zrozumienie istoty tradycji jako przekazu międzygeneracyjnego w społecznościach wiejskich w Polsce nie jest możliwe bez rozważenia jej w szerszym kontekście eksplanacyjnym, uwzględniającym wpływ wielorakich czynników. Opracowanie to ma wartość historyczną i porządkującą, a za oś rozważań porównawczych przyjęto przekaz międzygeneracyjny funkcjonujący w tradycyjnym modelu społeczności wiejskich.

Słowa kluczowe: Tradycja, przekaz międzygeneracyjny, kultura ludowa.

Wstęp

Jednym z najważniejszych elementów życia wiejskiego w przeszłości była tradycja przekazywana w rodzinach i społecznościach lokalnych wyłącznie w drodze ustnej i bezpośredniej (Styk, 2009, s. 175). Badacze przyznają, iż pomimo dokonujących się na wsi procesów transformacji i unifikacji z miastem „elementy tradycji [...] były w 1990 roku wciąż jeszcze najistotniejszymi czynnikami determinującymi funkcjonowanie polskiej wsi” (Yoshino, 1997, s. 24).

„Tradycja” (łac. *tradito*), czyli wręczanie, nauczanie, przekazywane to termin, który nie doczekał się w literaturze pogłębionej analizy. Polisemiczność tego pojęcia powoduje, iż w literaturze występuje duży chaos semantyczny. Warto w tym miejscu przywołać pracę Jerzego Szackiego, który dokonał przeglądu problematyki tradycji. Wprawdzie jego praca nie doprowadziła ani do zaproponowania definicji, a tym bardziej do sformułowania teorii tradycji, ale jest chlubnym przykładem systematyzacji problematyki. W swojej klasyfikacji wyodrębnił trzy

sposoby pojmowania tradycji (rys. 1). W pierwszym, tzw. czynnościowym, tradycja utożsamiana jest z transmisją społeczną, a zainteresowanie badaczy skupia się na czynności międzygeneracyjnego przekazywania dóbr kulturowych. W drugim, przedmiotowym rozumieniu tradycji, ogniskiem zainteresowania badaczy staje się już nie przebieg tej transmisji, lecz jej materia. Wreszcie trzecie rozumienie tradycji, zwane podmiotowym, koncentruje się na stosunku pokolenia (pozytywnym czy negatywnym) do własnej przeszłości. Tutaj za tradycję uchodzi nie całe dziedzictwo, lecz jego fragmenty w odpowiedni sposób wartościowane i dobierane według społecznego zapotrzebowania. J. Szacki proponuje, by w przypadku pierwszego rozumienia tradycji mówić o transmisji społecznej, w przypadku rozumienia przedmiotowego o dziedzictwie społecznym, a termin „tradycja” rezerwuje dla owego podmiotowego rozumienia (Dziadzia, Kasperek, 2006, s. 78–95).

Rysunek. 1. Sposoby rozumienia tradycji

Źródło: opracowanie własne.

Współcześnie coraz częściej pisze się o kryzysie, a nawet śmierci tradycji (w ujęciu podmiotowym), a także o jej słabnącej roli jako ramy organizującej myślenie (Burszta, 2009, s. 179). Tradycja przestaje być symbolem trwałości, niezmienności na rzecz modyfikacji, weryfikacji i dopasowania. To zjawisko współcześnie przybiera na sile i w konsekwencji prowadzi do ubożenia zespołu przekonań i wzorów postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie.

W tradycyjnych społecznościach wiejskich przeszłość i symbole otoczone były szacunkiem i estymą, a tradycja służyła kontroli nad działaniami jej członków. Należy jednak pamiętać, że każde pokolenie dokonuje selekcji elementów społecznego dziedzictwa i doboru nowych elementów, które stają się przedmiotem ich wartościowania. Tworzona w ten sposób nowa tradycja rozumiana jako część dziedzictwa poddawana jest nieustannym wyborom i interpretacjom (Szacki, 1971, s. 176–178).

Tradycję można rozpatrywać w szerszym i węższym znaczeniu. W tym pierwszym obejmuje ona zarówno wytwory materialnej, społecznej, jak i symbolicznej kultury. W węższym znaczeniu kultura to te treści, które są uznawane przez daną zbiorowość za znaczące (wartości podstawowe) dla swojej tożsamości, umożliwiają jej autoidentyfikację i niezmienność oraz umożliwiają rozwój. Wśród elementów stanowiących zespół treści tradycji można wyróżnić te, które są najbardziej istotne z ponadczasowego punktu widzenia (rys. 2).

Rysunek 2. Elementy zespołu treści tradycji

Źródło: opracowanie własne.

Elementy składające się na treść tradycji kształtowały tożsamość jednostkową oraz zbiorową jednostek i struktur społecznych. Ponadto były one społecznie podzielane i powszechnie występowały w świadomości zbiorowej członków określonej struktury społecznej. Skutkowało to funkcjonowaniem tradycji na poziomach mikro-, mezo- i makrostrukturalnym organizacji społeczeństwa (Styk, 2009, s. 170).

Tradycja w społecznościach wiejskich była i jest nadal tworzona i przekazywana w określonym kontekście społeczno-kulturowym. Wartości i wynikające z nich normy i wzory zachowań, a także potrzeby i cele, jakie stawia sobie dana zbiorowość, są częściami składowymi owego kontekstu. Nie należy jednak zapominać o lokalnym układzie instytucjonalnym, lokalnych autorytetach i działaczach oraz kapitale społecznym mieszkańców mających ogromny wpływ na tworzenie społecznego kontekstu tradycji. W niniejszym tekście autorka podejmuje próbę wyjaśniania fenomenu trwałości, ciągłości i przekazu tradycji lokalnych z uwzględnieniem modelu tradycyjnej społeczności wiejskiej i koncepcji kultury ludowej K. Dobrowolskiego.

Spoleczne funkcje tradycji w życiu dawnej wsi

Tradycyjne społeczności wiejskie cechował znaczny stopień analfabetyzmu, co skutkowało nie tylko brakiem własnej literatury pisanej, ale również niemożnością bezpośredniego do niej dostępu. Innymi cechami ważnymi z punktu widzenia problematyki tradycji były: izolacja od świata zewnętrznego w wymiarze horyzontalnym, wertykalnym i mentalnym. Izolacja horyzontalna sprowadzała się do małej ruchliwości przestrzennej chłopów, wertykalna związana była z nikłymi szansami na awans społeczny, a mentalna poległa na akceptacji takiego stanu rzeczy jako faktu naturalnego i przyrodzonego (Stomma, 1986, s. 24).

W społecznościach wiejskich o tradycyjnym systemie nakazów i zakazów przekaz kultury odbywał się bez większych zakłóceń i miał charakter międzygeneracyjny. Pokolenie starsze wprowadzało młodsze w świat wartości wyłącznie w drodze komunikacji bezpośredniej, transmisji ustnej, głównie w rodzinie. Dzięki dominującej funkcji tradycji dopływ treści zewnętrznych był nieznaczny i ściśle reglamentowany przez systemy opinii lokalnej i kontroli społecznej. Tradycja rozumiana jako dziedzictwo przodków była podstawowym źródłem kultury dla mieszkańców wsi i stanowiła holistyczny system wartości rodzinnych adekwatny do stylów życia oraz potrzeb członków społeczności lokalnej. Treści kulturowe, przekazywane drogą przekazu ustnego powstałe dzięki gromadzeniu przez pokolenia obserwacji i doświadczeń, były na tyle bogate, iż pozwalały na trwanie i zrównoważony rozwój członków grupy terytorialnej. Tradycja w chłopskim świecie wartości była jej centralnym elementem, dzięki któremu społeczność lokalna silnie identyfikowała się z własną wsią i stanowiła zintegrowany względnie zamknięty układ społeczno-przestrzenny.

Tradycja w społecznym przekazie kultury ludowej

K. Dobrowolski określa tradycję w sposób bardzo szeroki. Pisze: „Przez tradycję rozumiemy w zasadzie wszelką spuściznę, którą ustępujące generacje przekazują pokoleniom wchodzącym w życie” (Dobrowolski, 1966, s. 35). Zjawisko narastania tradycji najbardziej jest widoczne w agrarnych systemach kulturowych, które w swojej specyfice nie wytworzyły własnej historii pisanej i w których dominują treści rodzime. Świadomość przeszłości funkcjonuje jedynie w żywej pamięci społecznej tworzącej historię mówioną (Styk, 2009, s. 171).

Kultura ludowa najwcześniej zaistniała w społeczeństwach preindustrialnych, a najpełniej rozwinęła się na ziemiach polskich w XIX w. Ten okres to także początek jej schyłku trwającego do współczesności, który został spowodowany głównie przez instytucjonalizację życia społecznego mieszkańców wsi oraz rozwój piśmiennictwa i masowego przekazu kultury (Burszta, 1999, s. 116–118).

Według J. Szczepańskiego kultura ludowa w rozumieniu szerszym (socjologicznym, antropologicznym) to ogół wytworów działalności ludzi wsi: materialnych i niematerialnych, wartości, sposobów postępowania, zakazów i nakazów, tekstów słownych i muzycznych, wierzeń i obrzędów, wytworów przez tę zbiorowość przyjętych, utrwalonych i przekazywanych przez następne pokolenia. Rozumienie węższe wiąże lub nawet utożsamia kulturę ludową z działalnością artystyczną (rodzaj sztuki, twórcza kreacja) (Szczepański, 1990, s. 67).

Według J.S. Bystronia kultura ludowa to „zespół treści przekazywanych za pomocą tradycji ustnej, a więc właściwych nie tylko kulturze ludowej, lecz również różnym historycznym i współczesnym grupom społecznym, wyodrębnionym na podstawie bardzo różnych kryteriów (etniczne i etnograficzne, zawodowe, religijne, stanowe, wieku” (Kutrzeba-Pojnarowa, 1965, s. 75).

Specyfika kultury ludowej ukształtowała się w wyniku odmiennego mechanizmu kształtowania się zespołów treści niż w innych segmentach społeczeństwa. Ogromną rolę odgrywała tradycja, której strażnikami obok seniorów, stanowiących autorytet gromady wiejskiej, było też duchowieństwo, dwór oraz oświata.

Każdy system kultury, w tym i ludowej, stanowi określony zespół jej treści i wzorów o pewnych cechach historycznie ukształtowanych. Według S. Czarnowskiego treści kultury warunkowane są czasem i przestrzenią, w której funkcjonują. Ponadto według autora mają zdolność do wędrowania (w ciągu wieków pewne cechy kulturowe charakterystyczne dla szlachty zostały przejęte przez niższe stany społeczne).

Model tradycyjnej kultury ludowej należy zaliczyć do trwałego dorobku polskiej nauki. Najpełniej opisał ją K. Dobrowolski, który dokonał rekonstrukcji modelu tradycyjnej kultury chłopskiej oraz stworzył teorię dysharmonii kulturowej (Dobrowolski, 1966, s. 34).

Autor wyodrębnił czynniki historyczne i ekonomiczne, które przyczyniły się do jej powstania, oraz czynniki, dzięki którym przez wieki przetrwała ona w prawie nienaruszonym stanie. W jego dorobku naukowym wyraźnie zaznacza się refleksja nad istotą i cechami charakterystycznymi kultury ludowej. Do najważniejszych zaliczył: tradycjonalizm i zachowawczość (niechęć do nowości płynących z zewnątrz), antyhistoryzm (wszystkie elementy kulturowe widziano na jednej płaszczyźnie czasowej jako istniejące od zawsze), silne tendencje uniformistyczne, duży autorytet starców, religijność z wyraźnie zaznaczonymi wpływami magiczno-rytualnymi, fatalizm, silne związki sąsiedzkie, poczucie solidarności z przyrodą, reifikacja (urzeczowienie) przedmiotów szczególnie mocno zaakcentowane w elementach kultury symbolicznej (symbole wiary), trójjedność chłopskiego systemu wartości (rodzina, gospodarstwo rolne oraz gospodarstwo domowe), powolny, stabilny rozwój i zróżnicowanie terytorialne (Dobrowolski, 1966, s. 38).

Dobrowolski zwraca uwagę na specyficzne formy i narzędzia transmisji społecznej występującej w kulturze ludowej. Według autora swoistość kultury ludowej determinuje szczególnie rodzaj przekazu międzypokoleniowego, poprzez który dokonuje się dziedziczenie dorobku (Dobrowolski, 1966, s. 35) (rys. 3).

Rysunek. 3. Sposoby i narzędzia transmisji społecznej w kulturze ludowej
Źródło: opracowanie własne.

Wytwory ludowe przekazywane na drodze transmisji społecznej charakteryzowały się:

- a) anonimowością – brak autora indywidualnego, przypisane autorstwo zbiorowe;
- b) wariantowością – różne wersje przedmiotu, treści utworu dostosowywane do konkretnej sytuacji lub odbiorcy;
- c) prostotą, prymitywizmem – uproszczone formy wytworów ludowych wynikające ze stosowania prostych narzędzi i technik wytwórczych (Bukraba-Rylska, 2002, s. 24)

Treści tradycyjnej kultury ludowej były kombinacją treści zewnętrznych docierających do społeczności wiejskich i elementów rodzimych do potrzeb i poziomu umysłowego, kulturowego i technicznego mieszkańców konkretnej wsi. W wyniku tego procesu powstawały nowe, specyficzne i swojskie zespoły treści spójne z lokalną tradycją (Bystróż, 1936, s. 105).

Podczas adaptacji nowych treści kulturowych dokonywał się proces ich przetwarzania (świadomego bądź nieświadomego), którego efektem końcowym były nowe idee lub ich zespoły. Przyswajaniu treści egzogenicznych towarzyszyła dosłowność, bezpośredniość, bezkrytycyzm i prymitywizm, co z kolei powodowało zróżnicowanie regionalne i lokalne określonych wytworów kultury ludowej (Bystróż, 1947, s. 6–7).

Postawy członków społeczności wobec treści przekazywanych z pokolenia na pokolenie nie są uzależnione jedynie od świadomego bądź nieświadomego sposobu ich przejmowania. Ważne kryterium stanowi także stosunek emocjonalny jednostki. Według K. Dobrowolskiego treści kulturowe transmitowane ustnie

można podzielić na te, które nie budzą w odbiorcach i nosicielach dziedzictwa reakcji emocjonalnych w postaci przywiązania. Zaliczyć do nich można elementy tzw. literatury ludowej (bajki, facecje, humoreski). Drugą część stanowi grupa treści, z którymi kolejne pokolenia są silnie związane duchowo i starannie je kultywują chroniąc przez zatacaniem (Dobrowolski, 1966, s. 40). Dziedzictwo przodków obok autorytetu, który J.S. Bystroń określa jako „wciąż czynną agencję, która przeprowadza segregowanie treści kulturalnych i wpływa na ich uznanie i rozpowszechnianie” (Bystroń, 1947, s. 27) wydają się być kluczowymi czynnikami decydującymi o afirmacji określonych treści kulturowych. Także K. Dobrowolski zauważa silne oddziaływanie autorytetu w procesie trwania pewnych elementów kultury „Uznanie autorytetu było uznaniem określonego wytworu pozbawione w zasadzie krytycznej analizy, połączone natomiast z silną wiarą w jego wartość, a niekiedy wprost z przejawami czci” (Dobrowolski, 1966, s. 89).

Bystroń wyróżnia trzy rodzaje autorytetu:

1) systemu (np. religia, tradycja, moda – treści kulturowe przyjmuje się jako obowiązujące dla wszystkich członków grupy) (Bystroń, 1947, s. 27);

2) instytucji (np. ojciec, urzędnik, proboszcz – treści kulturowe ustalone są przez jednostkę, grupę społeczną lub sformalizowaną instytucję społeczną) (Szczepański, 1990, s. 68);

3) osób (treści kulturowe podaje jednostka ciesząca się wysokim prestiżem w swojej grupie na drodze społecznej akceptacji jej kompetencji w danej dziedzinie. Takie treści nie wymagają logicznego uzasadnienia, a przyjmowane są dlatego, iż tak mówili i robili ludzie starzy od zawsze) (Bystroń, 1947, s. 26).

W praktyce życia społecznego obserwujemy występowanie autorytetu tradycji, instytucji lub jednostek. Tradycjonalizm lub też heterogeniczność kultury zależy od uznawanych w danej grupie autorytetów. Różnorodność kierunków i tempa rozwoju kulturowego jest wynikiem występującego typu autorytetu. Kryzys kultury następuje wtedy, kiedy w rzeczywistości społecznej nie są obecne autorytety (Bystroń, 1947, s. 27). Kryzys kultury to kryzys autorytetów.

Kolejnym zasygnalizowanym już wcześniej czynnikiem wpływającym wyraźnie na istnienie przekonania o trwałości czy wręcz odwieczności treści kulturowych był autorytet ludzi starych, „którzy przechowują troskliwie dziedzictwo poprzednich pokoleń” (Bystroń, 1947, s. 7). W tradycyjnej kulturze ludowej transmisja społeczna opierała się na przekazie bezpośrednim, ustnym. Analfabetyzm ludności chłopskiej wymuszał wobec przeszłości i dziedziczonych treści postawę wiary. Autorytet „siwych włosów” gwarantował autentyczność treści kulturowych. Wiara w prawdziwość dziedzictwa przodków opierała się na wierze w autorytet ludzi starych będących jedynym przekazicielem tradycji.

Podstawą ich autorytetu był fakt, że tylko oni byli świadkami użytkowania wzorów w przeszłości i ich skuteczności. Takim sposobem następowało wzmocnienie autorytetu wytworów dzięki przekonaniu o ich dawności. Każda bowiem akceptacja na zasadzie wiary musi posiadać oparcie w autorytecie, którego

świadectwo nie musi być i najczęściej nie jest weryfikowane. Wydaje się, że właśnie ta funkcja społeczna decydowała o poważaniu, jakim cieszyli się w społecznościach chłopskich ludzie starzy (Tomicki, 1973, s. 46).

Warto jeszcze wspomnieć o panującym wśród ludności chłopskiej przekonaniu o wartości wytworów kulturowych jako o kolejnym czynniku decydującym o istnieniu wiary w niezmiennosć treści. Za naruszenie uświęconych wzorów działania groziły sankcje „mistyczne” (Dobrowolski, 1966, s. 89). We wszystkich zabiegach magicznych ogromną rolę odgrywało zawsze ściśle przestrzeganie ustalonego tradycją porządku czynności i formuł. Zmiana formuły, nieprzestrzeganie tradycyjnych zasad nie przynosiły zamierzonych wyników i powodowały represje sił magicznych, wobec których człowiek czuł się słaby i zależny (interwencja duchów przodków, uroki, klęski czy choroby). Najczęściej w formułach magicznych stosowano formę wierszowaną, ponieważ dawała ona większą pewność wiernego powtórzenia tekstu podczas wykonywania praktyk magicznych i dokładniejszego wtajemniczenia w wiedzę magiczną młodszych członków społeczności.

Kreacyjna funkcja człowieka polegała więc wyłącznie na powtarzaniu wzorów działań odziedziczonych po minionych pokoleniach. Troska o niezmiennosć treści kulturowych była przekazywana z pokolenia na pokolenie. Udoskonalanie czy też unowocześnianie tradycyjnych wzorów zachowań lub samowola spotykało się z powszechną obawą ściągnięcia niepowodzeń i sprowadzenia klęsk.

Aprobata i emocjonalne przywiązanie oparte na świadomym przekonaniu o efektywności dawnych wzorów odgrywały również dużą rolę w niechęci do zmian metod gospodarowania, uprawy roli. Jak pisze K. Dobrowolski, „ogień w szałasach pasterskich zapalano nie zapalkami, ale archaicznym krzesiwem i hubką, [...] wprowadzanie nowego sprzętu do szałasów, między innymi blaszanych naczyń, w okresie międzywojennym i po II wojnie, łączyło się z oporami, które wynikały z obawy, że nowy sprzęt spowoduje utratę pożytku z owiec” (Dobrowolski, 1966, s. 98–99). Z dużym sprzeciwem chłopów spotkało się również wprowadzenie w miejsce drewnianych żelaznych pługów, które kalcząc ziemię sprowadzą klęskę. Podobnie interpretowano pojawienie się różnorodnych maszyn, jak siewczerek, młockarni, których użycie miało się odbijać niekorzystnie na zbieranych plonach (Styk, 1993, s. 39–44).

Przekonanie o niezmienności tradycji i powtarzaniu jedynie dawnych wzorów i treści według odziedziczonych reguł, praktykowanych przez wszystkie minione pokolenia, skutkowało poczuciem systematycznego rekonstruowania wzorów zaistniałych w przeszłości, a w konsekwencji dehistoryzacją czasu. Przeszłość w kulturze wsi wartościowana była pozytywnie, co wiązało się z jej idealizowaniem. Przeszłość tradycyjnej społeczności wiejskiej była bowiem zawsze lepsza od teraźniejszości. Stanowiła relatywny punkt odniesienia w ocenach zachowań i w uzasadnianiu norm (Robotycki, 1995, s. 230).

W kulturze chłopskiej uznanie tradycji za podstawowy autorytet nie prowadzi do zakwestionowania roli innych autorytetów, posiadających mniejszy

lub większy zasięg. Złożoność systemu kulturowego dopuszczała funkcjonowanie jednocześnie wielu autorytetów. Wydaje się, że historia kultury społeczności chłopskich była ciągiem zmieniających się układów autorytetów, odnoszących się do różnych dziedzin życia, ale z dominującym miejscem tradycji (Tomicki, 1973, s. 57). Lata przed uwłaszczeniem można uznać za okres przewagi tradycji jako autorytetu określającego większość wzorów, norm i wartości obowiązujących w społecznościach chłopskich. W wieku XIX uwłaszczenie doprowadza do rozkwitu kultury chłopskiej poprzez dopływ treści zewnętrznych, ale równocześnie na skutek nowych warunków ekonomiczno-społecznych pojawiają się mechanizmy dezorganizujące. Następuje proces odchodzenia od tradycji jako wzoru życia jednostkowego i społecznego. Rozwój świadomości klasowej i systemu oświaty, ruchliwość wertykalna doprowadziły do odchodzenia od tradycji jako autorytetu kulturowego. Utrwalił się natomiast autorytet nauczyciela i wiedzy pisanej oraz mediów społecznych. Po II wojnie światowej dokonane zostało oficjalne zaniegowanie tradycji jako zbioru przesądów i zabobonów. W związku z rozwojem przemysłu i wzmożoną urbanizacją zawód rolnika stracił dawny prestiż społeczny (Tomicki, 1973, s. 57). Z czasem pojawiły się na wsi autorytety nowe, wynikające między innymi z wykształcenia, wykonywanego zawodu, udziału we władzy. Rezygnacja z tradycji wiejskiej stała się niezbędnym warunkiem wprowadzenia nowoczesnych wzorów zachowań i osiągnięcia nowych, przystających do ówczesnej rzeczywistości wartości. Kultura ludności wiejskiej zaczęła się upodabniać do kultury w innych segmentach społeczeństwa polskiego.

Podsumowanie

Pomimo iż wraz z rozwojem kultury egalitarnej wyraźny staje się proces wypierania wielopokoleniowej tradycji współcześnie w niektórych rejonach Polski, np. na Kaszubach, Kurpiowszczyźnie, Podhalu, Podlasiu, prawdziwy renesans przeżywają autentyczne i żywe zespoły treści tradycyjnej kultury ludowej. Tradycja stała się jednym z istotnych elementów aktywności lokalnej, a twórczo przekształcana spotyka się z szeroką akceptacją odbiorców w kraju i za granicą. Społeczności lokalne zbierają legendy, przepisy kulinarne, rekonstruują stare umiejętności, zwyczaje i obrzędy, przypominają lokalną historię, odtwarzają gwary. Przeczy to głoszonym twierdzeniom o zmierzchu i skansenizacji kultury ludowej. Autentyczne treści i formy tradycyjnej kultury ludowej stają się wizytówką, znakiem firmowym oraz istotnym elementem marketingu regionalnego określonych zbiorowości lub społeczności. Tradycja przestaje być balastem i hamulcem rozwoju społeczno-gospodarczego, a staje się ważnym elementem kultury i tożsamości lokalnej tak mocno poszukiwanej przez współczesnego człowieka tęskniącego za autentycznością i poczuciem zakorzenienia.

Bibliografia

- Bukraba-Rylska I., 2002, *Kultura ludowa. Wieś. Mieszkańcy wsi. Wybór artykułów z lat 1987–2002*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Burszta W.J., 1999, *Kultura ludowa*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. 2, Warszawa, s. 116–118.
- Burszta W.J., 2009, *Od mowy magicznej do szumów popkultury*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej „Academica”, Warszawa.
- Bystroń J.S., 1936, *Kultura ludowa*, Warszawa.
- Bystroń J.S., 1947, *Kultura ludowa*, Warszawa.
- Dobrowolski K., 1966, *Studia nad życiem społecznym i kulturą*, Wrocław.
- Dziadzia B., Kasperek A., 2006, *La Pologne martyre w niewidzialnej dłoni Adama Smitha. Refleksje wokół powstawania kapitalizmu w Polsce współczesnej*, „Kultura i Edukacja”, nr 2–3, s. 78–95.
- Kutrzeba-Pojnarowa A., 1965, *Jan Stanisław Bystroń jako historyk i teoretyk kultury ludowej*, „Polska Sztuka Ludowa”, t. 2, s. 71–78.
- Robotycki C., 1995, *Antropologia kultury w Polsce- projekt urzeczywistniony*, „Lud”, t. 78, s. 227–243.
- Stomma L., 1986, *Antropologia kultury wsi polskiej XIX w.*, Warszawa.
- Styk J., 1993, *Chłopski świat wartości. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, Włocławek.
- Styk J., 2009, *Tradycyjna kultura ludowa w Polsce*, [w:] M. Filipiak (red.), *Wprowadzenie do socjologii kultury*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 170–184.
- Szacki J., 1971, *Tradycja. Przegląd problematyki*, PWN, Warszawa.
- Szczepański J., 1990, *Kultura i autonomia indywidualności*, [w:] *Społeczeństwo, kultura, osobowość. Księga dla A. Kłoskowskiej*, Warszawa–Łódź, s. 65–72.
- Tomicki R., 1973, *Tradycja i jej znaczenie w kulturze chłopskiej*, „Etnografia Polska”, t. XVII, nr 2, s. 41–58.
- Yoshino E., 1997, *Polscy chłopi w XX wieku. Podejście mikrodeskryptywne*, Semper, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_646_PLK_HTML.htm [luty 2012].

Tradition as a Subject of Intergenerational Transfer in Rural Communities in the Past

Summary: Understanding the notion of tradition is difficulties to give the definition. In the Polish literature sociological, ethnographic or anthropological rare clear definition, the extent to which this concept is applied. The consequence of this is that the notion of tradition does not have too great by explaining. Understanding the essence of tradition as to hand down tradition to posterity between generation in rural communities in Poland. It's not possible without consideration of it in the wider context of the explaining, which takes account of the impact of multiple elements. For the axis of reflection comparative was adopted by functioning between generation in the traditional model of rural communities.

Key words: Tradition, transmission between generation, folk culture.